

LA DEDICACIÓ DE PERE-ENRIC BARREDA A L'ESTUDI I LA VINDICACIÓ DE CARLES SALVADOR

VICENT PITARCH I ALMELA
Institut d'Estudis Catalans
Fundació Carles Salvador
vpitarch@iec.cat

RESUM

Aquest treball documenta l'admiració que va sentir Pere-Enric Barreda per Carles Salvador, el fabrista valencià vinculat a Benassal. Amb el suport de Sofia Salvador, Barreda va dur a terme una tasca admirable de datació i estudi de la vida i l'obra del mestre de Benassal, una dedicació que mai no va abandonar, fins a la mort. Com a garantia de la custòdia i la projecció social del llegat salvadorià fou instituïda la Fundació Carles Salvador, en la dinàmica de la qual Barreda tingué un paper rellevant.

PARAULES CLAU: Pere-Enric Barreda; Carles Salvador; Sofia Salvador; Benassal; Normes de Castelló; fabrista; valencianisme; Fundació Carles Salvador.

PERE-ENRIC BARREDA'S DEDICATION TO THE STUDY AND VINDICATION OF CARLES SALVADOR

ABSTRACT

This paper documents the admiration which Pere-Enric Barreda felt for Carles Salvador, a Valencian *fabrista* linked to Benassal. With the support of Sofia Salvador, Barreda conducted an admirable task of dating and studying of the life and work of this master from Benassal, a dedication that he never gave up on until his death. As guarantee for the safekeeping and social projection of Salvador's legacy, he set up the Carles Salvador Foundation, where Barreda took a leading role.

KEY WORDS: Pere-Enric Barreda; Carles Salvador; Sofia Salvador; Benassal; Normes de Castelló; *fabrista*; valencianism; Carles Salvador Foundation.

1. JUSTIFICACIÓ

Amb aquesta contribució a l'homenatge que *l'Anuari de Filologia. Antiqua et Mediaeualia* ret al malaganyat professor Pere-Enric Barreda i Edo, ens proposem mostrar que, entre els pols d'atracció que van guiar la seva dedicació intel·lectual i també la seva activitat civil, un de ben central fou l'obra i la personalitat de Carles Salvador, el pedagog, poeta, assagista i gramàtic capdavanter en la divulgació del fabrisme al País Valencià.

Certament, la cultura llatina va orientar la carrera professional del doctor Barreda. Tot i això, la seva biografia resta marcada pels altres dos centres d'interès fonamentals: per una banda, Benassal, la seva vila, projectada damunt la comarca del Maestrat i, per una altra, la vida i obra de Carles Salvador. Ens permetem d'avançar que, en tots tres àmbits temàtics (el llatí medieval, la història local –Benassal i, per extensió, el Maestrat– i el formidable llegat nacional i literari de Carles Salvador) les aportacions del doctor Barreda hi han

estat no solament abundants i notables, sinó extraordinàries i sorprenents per la seva magnitud, sovint decisives i, en conjunt, ens el mostren com a erudit i, en alguns temes puntuals, com a expert de referència (Pitarch 2015).

En la redacció del nostre treball hem tingut presents els textos originals de Pere-Enric Barreda que han estat publicats i que inventariem més avall, tant els editats en paper com els de difusió digital, inclosos en els seus dos blogs, *Aspectes de Benassal* i *Coses del Maestrat...* (vegeu *infra* p. 289-291). No ens ha estat possible, tanmateix, l'accés a la biblioteca i arxiu personals del nostre professor. Pel que fa a la seva correspondència amb Sofia Salvador, l'arxiu de l'Aula Museu Carles Salvador tan sols en conserva vuit documents.

Notem, finalment, que vam tenir la fortuna de compartir amb l'enyorat Pere-Enric el disseny del projecte i la constitució de l'Aula Museu Carles Salvador i de la Fundació Carles Salvador, en la dinàmica de les quals hem col·laborat tots dos, amb sinergies intenses, fins al darrer alè que va mantenir dempeus el nostre benassalenc.

2. L'ENCANT DE CARLES SALVADOR

Així com la vila de Benassal va encisar (noteu el títol del poemari *Cant i encant de Benassal*) Carles Salvador, aquest acabaria exercint una atracció irreprimible sobre Pere-Enric Barreda i Edo, tot al llarg de la seva trajectòria vital.

No és agosarat de conjecturar que aquesta atracció havia estat originada en la condició de benassalenc d'adopció que havia assolit Carles Salvador, el qual, convé recordar-ho, havent nascut a València, l'any 1893, fou veí de Benassal des del 1916 fins al 1934, precisament l'etapa més esplendorosa de la seva carrera literària. Certament, "tots els investigadors que han escrit sobre Carles Salvador remarquen la importància que la seua estada a Benassal té en la seua vida i obra", ratificava Pere-Enric Barreda (2005a: 9). De fet, una de les etiquetes més habituals amb què trobem definit Carles Salvador és la de "el mestre de Benassal": "per antonomàsia", s'hi afanyava a precisar el professor Barreda. Al capdavall, l'estada, dilatada i fecunda, de Carles Salvador a Benassal li va permetre "esdevenir, fer-se de poble" (d'acord amb l'observació de V. Andrés Estellés), això és, el va furnir de les eines i materials bàsics per a elaborar una obra extraordinària, la qual, per la seva banda, constitueix un dels motius d'honor de la vila del Maestrat. I val a dir que aquesta és una convicció àmpliament compartida. Per la nostra banda, en una altra ocasió havíem sostingut el punt de vista següent:

Definitivament, la magnífica obra salvadoriana es gesta i s'afaiçona a recer de Benassal, que hi deixaria una empremta inesborrable. Per la seua banda, el nom de la nostra vila restarà per sempre més vinculat amb llaços estrets a l'obra de C. Salvador. (Pitarch 2001: 101)

Precisament, una de les idees recurrents que trobem en l'obra del doctor Barreda és la de l'impacte emocional i creador que Benassal va tenir en la vida de Carles Salvador i, alhora i amb reciprocitat, la contribució que aquest ha fet a la condició actual de Benassal com a vila emblemàtica del valencianisme. "Ell la volia, i Benassal li deu molt, a ell", escrivia, amb una punta de candor, Pere-Enric Barreda, en la primera vindicació pública de Carles Salvador que li coneixem, dins un article de premsa que publicava (Barreda 1981) als seus disset anys, sent estudiant del Curs d'Orientació Universitària.

Del text que acabem d'esmentar convé fer un parell de remarques. D'una banda, la data de publicació ens posa sobre la pista de la precocitat del seu autor, una condició que fins ara no havia estat detectada. I, en segon lloc, l'article testimonia que, en els inicis de la carrera d'escriptor, Pere-Enric Barreda ja se'ns manifesta admirador de Carles Salvador ("el més davant [...] entre els que han fet Benassal", proclama), alhora que s'hi mostra atret per la història de la seva vila nadiua.

Sigui com sigui, de les diverses facetes que integren la personalitat salvadoriana (pedagog, literat, gramàtic i valencianista militant), el doctor Barreda tendeix a insistir en el perfil de fabrista, això és, en la condició de gramàtic autodidacta a qui la conjuntura sociopolítica va empènyer a comprometre's amb la tasca difusora de la reforma fabriana al País Valencià. El mateix Salvador, que s'havia autodefinit com a "polític de l'idioma", no dubtava a reconèixer, amb una punta de modèstia, que "Jo no sóc un gramàtic [...] Jo prenc Fabra i l'explique i pose exemples. Res més, si no és el d'adaptar-lo" (Simbor 1983: 89, 114).

Ben mirat, el "polític de l'idioma", que començava a ser descobert i admirat pel jove estudiant benassalenc, s'havia lliurat amb una activitat incansable a l'obra de depuració de la llengua dels valencians i a vindicar-ne la normalització social. Aquesta fou precisament la lliçó salvadoriana que Pere-Enric assimilà d'hora. En efecte, sent estudiant de quart curs de carrera, presentà una comunicació força interessant al II Congrés Internacional de la llengua catalana, "La castellanització burocràtica a Benassal (s. XVIII)", en la qual deixava de manifest la seva vocació per la història local i la familiaritat amb els arxius de Benassal i Culla. Ara: l'aspecte de la comunicació que ací considerem rellevant el constitueix el seu testimoni implícit de la influència que el mestratge de Carles Salvador havia aconseguit aleshores sobre el jove estudiant, per al qual la política de la Nova Planta contra la llengua catalana constituïa "un pla sinistre que no es justifica de cap manera: les instruccions són secretes, com si els castellans s'avergonyissen del genocidi que volien cometre" (Barreda 1989: 249).¹

¹ Certament, el text fou editat, dins les actes corresponents, l'any 1989, però les sessions del congrés en les quals fou llegit tingueren lloc a la Facultat de Filologia de la Universitat de València, els dies 5, 6 i 7 de maig de 1986; aleshores, doncs, el nostre autor acabava d'estrenar

Definitivament, el perfil fabrista de Carles Salvador mereixerà una atenció notòria al llarg de les pàgines que el professor Barreda dedicarà al mestre de Benassal. Ací i allà n'hi deixarà proves ben clares, com a mostra de les quals en podem citar, per exemple, una de l'any 1993 i una altra del 2007. En aquesta més recent defensava que Carles Salvador, mitjançant la seva tasca divulgadora del fabrisme, s'havia avançat a l'acceptació definitiva de la codificació lingüística, acordada a Castelló l'any 1932, "un esdeveniment molt important" (Barreda 2007). I així com en aquest text del 2007 Salvador hi era adduït com a precursor de les Normes de Castelló, n'esdevenia protagonista indiscutible en un altre article, dedicat al coneixement que el fabrista valencià tenia dels autors clàssics:

Salvador ha estat considerat el principal responsable de la normativització de la llengua catalana en l'antic Regne de València –a partir de les Normes de Castelló de 1932– com a divulgador de la normativa fabriana (Barreda 1993: 17).

Així doncs, Barreda no s'estarà d'incidir, per una banda, en la funció de normativitzador de la llengua que desplegaria Carles Salvador, una tasca que a fi de comptes no tenia cap més fita que la normalització del panorama social comunicatiu i és en aquesta direcció que s'orienten també les traduccions homèriques –una mostra de militància lingüística més que no pas literària– que gosa de publicar el fabrista valencià, el qual certament no era hel·lenista: "L'objectiu d'aquesta traducció és arribar a la plena normalització de la llengua, tema recurrent en la seva obra, que el porta a tractar tots els gèneres literaris possibles" (Barreda 1993: 20).

A fi de comptes, les aproximacions que Pere-Enric Barreda fa a l'obra salvadoriana no incideixen, com a norma, en l'anàlisi estilística sinó que es concentren en aspectes d'història de la cultura, en valoracions del paper que Carles Salvador va exercir com a gramàtic, lexicògraf i promotor d'iniciatives i entitats que esdevingueren capdavanteres en la defensa de la llengua catalana. En definitiva, fou el Salvador de nítid perfil fabrista el que va atreure Barreda.

Més encara: el perfil salvadorià que seduiria el nostre autor era el format per la combinació fabrista i benassalenc (d'adopció, per ser exactes). Precisament, començàvem aquest apartat amb la referència a l'impacte que Benassal va produir en la vida i obra del seu mestre per excel·lència. D'aquesta obra, i de manera especial del seu contingent poètic, Barreda en farà una tria selectiva basada en els poemes que recreen Benassal, amb els quals elaborarà una proposta formidable adreçada a divulgar i mantenir viu el llegat literari salvadorià, justament la que constitueix el suggeridor *Itinerari Informatiu* (Barreda 2005a).

Barreda aprofita l'edició d'aquesta ruta literària per donar a conèixer, a la nota introductòria "Carles Salvador a Benassal", una informació valuosa sobre la residència de Carles Salvador a la vila del Maestrat. Així doncs, hi recull detalls i aspectes suggeridors de la vida familiar del mestre, de les seves

relacions i activitats diverses; en definitiva, de la seva integració en la vida del poble i, en conseqüència, del descobriment que hi fa de la cultura popular, que l'empeny a estudiar el lèxic i el folklore locals, etc. Convé tenir en compte que l'itinerari elaborat per Pere-Enric Barreda,² que ell mateix va considerar "una de les activitats de més ressò popular i mediàtic de la Fundació Carles Salvador" (Barreda 2005a: 12) compta amb l'antecedent de l'itinerari didàctic, "Una veu i un camí", que fou redactat per un grup de mestres, sota la direcció de Ferran Zurriaga, l'any 1993,³ en homenatge a Carles Salvador, en el centenari del seu naixement.

L'*Itinerari Informatiu* recull la major part dels poemes del *Cant i encant de Benassal*, que Salvador havia publicat l'any 1945 i Barreda reeditava el 2004. A banda de la dedicatòria que l'autor fa a l'esposa,⁴ en la qual, amb una emotivitat intensa expressa els seus vincles personals amb Benassal, l'edició de Barreda (2004: 23-37) incorpora una mena de suplement, sota el títol "El 'Cant i encant de Benassal' 60 anys després", el qual, a través d'una presentació original d'un seguit de fotografies dels anys de la residència salvadoriana a la vila, pretén il·luminar els poemes del llibre al lector de començament del segle XXI, tal com indica l'editor:

Hem volgut que una col·lecció d'imatges contemporànies i aquest brevíssim comentari tornen el lector –en la mesura del que és humanament possible– als temps en què el nostre poeta descriu magistralment aquells llocs, ambients i paisatges. Les fotografies que han d'aconseguir aquesta comunicació amb la visió de l'autor... (Barreda 2004: 23)

Aquest mateix recurs a la fotografia enriquida mitjançant notes explicatives de la imatge constituirà el mètode amb què Pere-Enric Barreda (2009) redactarà l'obra *Carles Salvador: una vida en imatges*, una publicació que ha assolit un èxit editorial notori. I val a dir que el tal èxit no ha estat fortuït, per tal com l'obra no solament ofereix informació abundant i de primera mà sobre la biografia salvadoriana sinó que, a més, el seu aparat iconogràfic la fa força atractiva per al lector. Amb aquesta publicació, l'autor va retre un nou homenatge a la seua admirada Sofia Salvador, tot acomplint un dels darrers projectes que la filla del mestre de Benassal havia manifestat, poc abans de morir, a Pere-Enric, el seu confident:

Una de les darreres preocupacions de Sofia Salvador, els darrers anys de la seua vida, va ser deixar clara la biografia del seu pare, sobretot desmentint alguna afirmació que s'havia fet i que no es corresponia amb la realitat [...] Quant a la part gràfica que havia d'acompanyar la biografia, Sofia ni tan sols la va poder preparar: recordo com el dia de

² L'itinerari de Pere-Enric Barreda compta amb una admirable adaptació didàctica, obra de Montserrat Ferrer i Joan Peraire, *Itinerari Carles Salvador*, Benassal, Fundació Carles Salvador, 2010.

³ Ferran Zurriaga, *Una veu i un camí. Itinerari-Homenatge a Carles Salvador en el Centenari del seu naixement*, Benicarló, 1994.

⁴ "MOTIU. De tu, oh Benassal, han naixcut el fill i la filla meus. Jo, en canvi, t'he donat la còrpora del meu pare".

Reis de 1995 a la vesprada, darrera visita meua, tenia damunt de la taula del menjador unes fotos, i en volia deixar unes notes escrites. (Barreda 2009: 7)

Així doncs, *Carles Salvador: una vida en imatges* obeïa a un pla força concret dissenyat per Sofia Salvador, mitjançant el guió que Barreda (2009: 9-10) reproduïx com a apèndix del llibre. Convé tenir molt en compte que bona part de les dades i anècdotes que enriqueixen l'obra l'autor les havia estat recollint personalment durant les seves sovintejades converses amb Sofia. Com a marc històric per enquadrar la biografia salvadoriana i la seva projecció, el llibre inclou una "Cronologia" (Barreda 2009: 117-151) que comença l'any 1882 (amb el casament dels pares de Carles Salvador) i acaba el 2008, amb l'acord de la Fundació Carles Salvador d'instituir la seva pròpia col·lecció de Publicacions.

Foren certament nombroses les manifestacions de la realitat benassalenca que van atreure l'interès del mestre, entre les quals no podia ocupar un lloc subaltern la vitalitat de la llengua del poble, ni tampoc la cultura popular. Fruit d'aquestes afeccions salvadorianes van ser, entre d'altres, les obres *Petit Vocabulari de Benassal (Maestrat)*, un complement del *Vocabulari del Maestrat* del benassalenc mossèn Joaquim Garcia Girona, i *Les festes de Benassal*. Totes dues, naturalment, havien de formar part dels atractius amb què era percebut Carles Salvador pel professor Barreda i, de fet, totes dues foren objecte d'estudi i reedició per part d'aquest. Com és sabut, el *Petit Vocabulari de Benassal (Maestrat)* constituï la contribució de Salvador a la *Miscel·lània Fabra*, publicada a Buenos Aires l'any 1943.⁵ Barreda (2005b) en va fer una segona edició, en la qual, a més del treball introductori ("Aproximació a la tasca lexicogràfica de Carles Salvador", seguida de la "Bibliografia"), mereixen de ser destacats un parell més d'aspectes: la il·lustració de diverses entrades mitjançant fotografies i un "Apèndix" (Barreda, 2005b: 42-45) elaborat per l'editor a base de materials salvadorians conservats a l'Aula Museu Carles Salvador. D'altra banda, va estimular l'estudi sobre aquesta obra lexicogràfica salvadoriana, original de la professora Àngela Buj (Barreda 2009).

Un cas a banda el constitueix l'edició que ens va llegar Barreda (2010) de *Les festes de Benassal*, que bé mereix de ser considerada exemplar. Recordem que l'obra de Carles Salvador havia estat publicada l'any 1952 i reproduïda en edició facsimilar el 1987. És un assaig literari i alhora etnològic que descriu amb detall les festes principals que Benassal celebrava abans de la guerra del 1936 i que l'autor hi va viure durant la seva estada, per bé que la redacció s'ha de datar entre els anys 1945 i 1947, tal com puntualitza l'editor. I bé, som al davant d'una edició crítica i segurament definitiva d'aquesta obra ben representativa de Carles Salvador. Gràcies a la recerca laboriosa de Barreda tenim, per primera vegada, el text original complet, amb l'apèndix que hi va incorporar Sofia

⁵ Vg. Àngela Buj Alfara, *Notes lexicogràfiques sobre el 'Petit vocabulari de Benassal' de Carles Salvador i Gimeno*, Benassal, Fundació Carles Salvador, 2009.

Salvador, més la reproducció dels dibuixos a ploma originals de Teresa Pascual, així com la reproducció de les partitures transcrites pel mestre Perfecte Artola.

Dins el gran projecte de datar amb la màxima precisió possible la producció literària de Carles Salvador així com la seva biografia, projecte corresponent al pla que heretà de Sofia, Pere-Enric va presentar al III Congrés de Cultura i Territori a les comarques de la diòcesi de Tortosa, tingut a Vinaròs l'any 2011, la comunicació "Escriure per al calaix: nova datació d'obres de Carles Salvador" (Barreda 2013a). Tot partint de la constatació que "dissortadament el calaix, és a dir, el fet de romandre inèdita, ha estat el destí de bona part de l'obra de Salvador fins avui mateix" (Barreda 2013a: 83), el nostre autor hi aporta un seguit de dades noves i de rectificacions –producte de la seva dilatada recerca a l'arxiu de l'Aula Museu Carles Salvador especialment– sobre la datació que circulava de la producció literària salvadoriana, la qual hi distribuïa en els apartats següents: poesia, teatre, narració, assaig, articles de premsa, gramàtica i correspondència. Aquesta comunicació va reproduir-la en dues entrades al seu blog de vilaweb ("Escriure per al calaix I: nova datació de la poesia de Carles Salvador (1911)"⁶ i "Escriure per al calaix II: nova datació del teatre i prosa de Carles Salvador (1911)").⁷ Aquest pla de datació tingué la seva continuïtat i fou ampliat, dins uns altres paràmetres, a l'article que va publicar a l'*Anuari de Filologia* (Barreda 2013b). Ací les "Noves dades sobre la biografia i obra de Carles Salvador" eren distribuïdes per etapes, des del començament (1907) de la formació de Carles Salvador fins a la seva plenitud, que l'article situa el 1933, precisament l'any en què el mestre considerava resolta definitivament la qüestió de les Normes de Castelló.

Hi ha encara un altre treball magistral sobre Carles Salvador, el darrer de les seves publicacions que el malaguanyat Pere-Enric va poder veure imprès, aparegut a les darreries de 2013, *Carles Salvador, mestre de Benassal (1916-1934)*, el corol·lari dels altres dos textos que el van precedir immediatament: la comunicació presentada al III Congrés de Cultura i Territori a les comarques de la diòcesi de Tortosa, tingut a Vinaròs el novembre de 2011 (Barreda 2013a) i la seva darrera publicació a l'*Anuari de Filologia. Literatures Contemporànies* (Barreda 2013b). *Carles Salvador, mestre de Benassal (1916-1934)* és una antologia que se circumscriu a la producció literària que va produir el gran fabrista precisament durant els seus anys de residència a Benassal, "potser els anys més fructífers de l'obra salvadoriana", com puntualitza Carles Salvador Sales (Barreda 2013: 5c). Recull els textos principals representatius dels nombrosos gèneres literaris, tret del teatre, que va conrear l'escriptor i gramàtic, com ara poesia, narració, assaig, periodisme i didàctica. Definitivament, cal considerar aquest treball com l'obra cimera del vell projecte que va dur a terme Pere-Enric Barreda de recuperar la producció literària del seu admirat Carles Salvador. De

⁶ <http://blocs.mesvilaweb.cat/pereenric/?paged=2>

⁷ <http://blocs.mesvilaweb.cat/pereenric/?paged=1>

fet, inclou nombrosos textos –fins i tot alguns que no es conserven a l'arxiu de l'autor– que havien estat publicats en capçaleres periodístiques diverses i que fins ara no havien estat recollits pels seus estudiosos. Fet i fet, l'antologia –Barreda en tenia a punt de publicar un segon volum– és el producte d'una recerca laboriosa, tinguda no sols als fons de l'Aula Museu Carles Salvador, de Benassal, sinó també a la Biblioteca de Catalunya, la Biblioteca Valenciana, les hemeroteques Valenciana i Nacional, la Biblioteca de la Universitat de Barcelona i la Biblioteca Nacional de Madrid. Finalment, notem que, dins la línia que va inaugurar el professor Pere-Enric Barreda amb l'edició de *Cant i encant de Benassal*, l'antologia *Carles Salvador, mestre de Benassal (1916-1934)* inclou un seguit de fotografies i altres imatges que aporten una informació valuosa als textos antologats.

Certament, és el conjunt de la personalitat salvadoriana –i en tenim una mostra definitiva en l'antologia *Carles Salvador, mestre de Benassal (1916-1934)*, posem per cas– que atrapa l'atenció i la dedicació del professor Barreda. Ara: no és menys cert que les preferències del nostre estudiós es decanten pels vincles que enllacen Carles Salvador amb Benassal. Ben mirat, l'actitud de Pere-Enric Barreda, benassalenc vehement, és ben explicable, per tal com disposa d'una posició avantatjosa a l'hora de plantejar-se la investigació de l'obra salvadoriana: d'una banda, és un coneixedor incomparable de la vila i la seva història (recordem que Pere-Enric era el cronista oficial de Benassal) i, d'una altra, va gaudir, amb mèrits sobrers, de la confiança plena de Sofia Salvador, la qual va obrir-li de bat a bat les capsas que guarden l'arxiu de Carles Salvador, un petit tresor que el nostre cronista i estudiós va arribar a conèixer com ningú. I és des d'una tal sensibilitat que va publicar (Barreda 1988) *Benassal: recull bibliogràfic de textos*, en el qual no hi podia faltar una petita antologia tant del mestre com de la seva filla.

Tot comptat i debatut, de la mateixa manera que, davant de la producció poètica salvadoriana, Barrera s'interessa sobretot pels poemes incardinats a Benassal, del Carles Salvador pedagog l'atreu en primer lloc la defensa que fa de l'ús de la llengua dels infants a l'escola. En última instància, doncs, la tasca que el mestre, el polític i el gramàtic va desplegar en diversos fronts conflueixen, d'acord amb la lectura que en fa Barreda, en el punt central de la biografia salvadoriana, el qual no és sinó la vindicació del paper angular que ha d'exercir la llengua catalana dins el projecte de construcció de la nova societat amb què s'havia compromès el mestre de Benassal.

No cal dir que ambdues condicions de la personalitat del pedagog, poeta i gramàtic valencianista que comentem (l'arrelament a Benassal i l'activitat fabrística) seran tingudes en compte per Barreda, amb insistència i en termes més o menys explícits i documentats, tot al llarg del conjunt de treballs que publicarà al voltant de Carles Salvador, dels quals en deixem constància ací mateix, mitjançant el repertori que recollim tot seguit per ordre cronològic de publicació, el qual considerem prou complet, si més de manera provisional, per

tal d'aproximar-nos a les relacions profundes que van establir-se entre Carles Salvador i el seu gran admirador benassalenc:

- 1981: "Homenatge a Benassal, amb motiu del 750 aniversari de la seua reconquesta" (Barreda 1981). És el primer text que coneixem publicat, als seus disset anys, dins la bibliografia de P. E. Barreda. Val a dir que, a més de la seva precocitat, ens sorprèn la qualitat del seu registre lingüístic, un fenomen força insòlit entre els estudiants valencians de l'època.
- 1988: edició de l'antologia *Benassal: recull bibliogràfic de textos* (Barreda 1988-1999). El cap. V del vol. I està dedicat en exclusiva a textos de Carles i Sofia Salvador; el v. III inclou un nou text de Carles Salvador i un altre de Sofia.
- 1993: "Carles Salvador i els clàssics. Unes notes" (Barreda 1993).
- 2002: "Carles Salvador a Benassal", *Programa de Festes de Benassal de 2002*, s.p.
- 2004: edició de Carles Salvador, *Cant i encant de Benassal. Estampes vilatanes* (Barreda 2004).
- 2005: *Itinerari Informatiu "Carles Salvador a Benassal"* (Barreda 2005a). A més de la informació continguda en la introducció "Carles Salvador a Benassal", que ha estat comentada més amunt, cadascuna de les disset estacions de l'itinerari, més les dues de l'apèndix, estan precedides per sengles notes introductòries que relacionen l'indret corresponent amb el poema escollit i amb l'estada de Carles Salvador a Benassal.
- 2005: edició de Carles Salvador, *Petit Vocabulari de Benassal (Maestrat)* (Barreda 2005b).
- 2007: "75 anys de les Normes de Castelló" (Barreda 2007).
- 2009: *Carles Salvador: una vida en imatges* (Barreda 2009). Ens permetem de fer un toc d'atenció sobre la dedicatòria de l'obra: "A Joan Bastardas, mestre eminentíssim, que ens acaba de deixar." D'altra banda, aquest títol inaugura la col·lecció Publicacions de la Fundació Carles Salvador, la qual va assolir, l'any 2013, el volum núm. 6.
- 2013: "Escriure per al calaix: nova datació d'obres de Carles Salvador" (Barreda 2013a).
- 2013: "Noves dades sobre la biografia i obra de Carles Salvador" (Barreda b).
- 2013: *Carles Salvador, mestre de Benassal (1916-1934). I Antologia de textos* (Barreda, 2013c).

Com a complement dels treballs de Barreda que acabem d'esmentar, convé de tenir present la tasca divulgativa sobre l'obra salvadoriana que va desplegar a través dels seus blogs, *Aspectes de Benassal* i *Coses del Maestrat...*, dels quals ens ocupem més avall (vegeu *infra*, p. 289-291).

3. EL TESTIMONI REBUT DE LES MANS DE SOFIA

L'any 1934 Carles Salvador va haver de deixar Benassal, la vila a la qual tornaria periòdicament durant la resta de la vida. Amb la seva família es traslladà a València, on havia nascut, i a la barriada de Benimaclet hi continuà exercint l'activitat professional de mestre d'escola. A Benimaclet el va sorprendre la mort (1955) i al cap d'uns pocs anys, el juny de 1959, la vídua i la filla Sofia van decidir de tornar-se'n a Benassal, on s'instal·laren definitivament. Per descomptat, mudaven a la nova llar benassalenca tots els béns de la família Salvador, que incloïen la biblioteca i l'arxiu del mestre. Notem que cinc anys més tard, el 1964, a la mateixa vila naixia Pere-Enric Barreda.

Val a dir que aleshores la memòria viva del "mestre de Benassal" començava a emergir del panorama social de la vila, alhora que la seva filla Sofia havia decidit de lliurar-se en cos i ànima a la conservació del llegat de Carles Salvador i a vindicar-ne el mestratge. El 29 de juny de 1971 era inaugurat al bell mig de Benassal el monument a Carles Salvador, que havia patrocinat la Fundació Huguet, de Castelló de la Plana, en commemoració del 20è aniversari dels emblemàtics "cursos de llengua valenciana" de Lo Rat Penat, de paternitat salvadoriana. I l'any 1976, el futur catedràtic de la Universitat de València, Vicent Simbor, mitjançant el treball "L'obra periodística de Carles Salvador" iniciava la seva extensa i prolífica dedicació a la recerca en la vida i obra salvadorianes, que culminaria amb la publicació de referència *Carles Salvador i Gimeno: una obra decisiva* (1983).⁸

Heus ací el context en què un adolescent benassalenc, Pere-Enric Barreda, descobreix la personalitat de l'enyorat mestre del poble, a qui el nostre adolescent acabaria considerant la primera figura literària del Benassal modern i contemporani, si més no, a l'avantguarda dels escriptors valencians del segle XX. No cal dir que, en aquesta descoberta jugà un paper decisiu Sofia Salvador. Ens consta que Pere-Enric, estudiant d'ensenyament mitjà, accedia a la casa de Sofia pel Nadal de 1981, d'acord amb un testimoni directe d'ell, que va trigar, però, a deixar gravat al seu blog, trenta-dos anys més tard:

Sofia, mestra i poeta, valencianista com el seu pare Carles Salvador, em va honrar amb la seua amistat des de Nadal de 1981,⁹ arran de la publicació dels meus primers articles a la premsa de Castelló. Un petit homenatge a una dona decidida, valenta i lluitadora [...]

El seu treball més meritori és la fidelitat i constància amb què ha conservat i divulgat l'important llegat literari i gramatical del seu pare Carles Salvador. Un primer exemple és

⁸ El llibre correspon a la tesi doctoral, "Carles Salvador i Gimeno, escriptor i gramàtic", dirigida pel professor M. Sanchis Guarner, que V. Simbor va defensar a la Universitat de València l'any 1981.

⁹ Naturalment, fa referència a l'article que hem esmentat més amunt, "Homenatge a Benassal, amb motiu del 750 aniversari de la seua reconquesta" (Barreda 1981), publicat a València, no pas "a la premsa de Castelló", com indica l'autor, una observació que fins ara no ens ha estat possible de dilucidar.

l'edició el 1957 del recull *Parleu bé*, i després el seu esperit de col·laboració amb tot el que significués estudi i promoció de la nostra literatura i cultura es fa palés amb el gran nombre de visites que desfilaren per la seua casa pairal benassalenca. La major part dels estudis apareguts sobre el seu pare han comptat amb la seua col·laboració. (Barreda 2013a)

Ben aviat, la passió amb què Sofia Salvador es lliurava a mantenir viva la memòria del pare¹⁰ degué enmirallar i captivar l'interès del jove benassalenc, el qual n'esdevindria el seu confident; a ell li passaria el testimoni de catalogar, recuperar i investigar l'obra, inèdita o publicada, de Carles Salvador. I a fe que aquest testimoni fou acceptat de grat i amb aplicació obstinada fins a la mort per Pere-Enric Barreda. Aquest, així que fou descobert per Sofia, degué esdevenir un visitant assidu de la casa Salvador, fins al punt que no és arriscat de conjecturar que, d'ençà de l'adolescència, les estades de Pere-Enric a Benassal, discontinües per raons d'estudis primer i, més tard, de professió, gairebé devien distribuir-se entre el domicili familiar del nostre personatge i el de Sofia Salvador.

Tot sembla indicar que degué ser l'any 1993 –el centenari del naixement de Carles Salvador, la celebració del qual assolí un relleu notori arreu del país– que marca una fita en el procés de dedicació de Pere-Enric a l'obra del “mestre de Benassal”. Avala aquesta hipòtesi la correspondència que s'intercanvien, justament aquest any, Sofia i el jove benassalenc estudiós del pare. Aquesta literatura epistolar –de la qual, dissortadament, en conservem una mostra més aviat escassa– ens revela el nostre professor, instal·lat a Barcelona i lliurat de manera intensa a la recerca acurada de poesies i textos diversos salvadorians, que romanen dispersos per un camp extens de revistes. La correspondència que comentem evidencia que, l'any 1993, Barreda està plenament integrat dins el projecte de Sofia de confeccionar el catàleg màximament complet de l'obra publicada del pare i alhora datar-la en termes rigorosos. Com a mostra d'aquesta correspondència paga la pena esmentar la carta del doctor Barreda que porta data del 26 de febrer de 1993. A banda de la informació copiosa que fa a mans de Sofia sobre la recerca hemerogràfica que duu a cap, de Barcelona estant, li mostra l'esborrany d'un article¹¹ –que ara mateix ignorem si arribà a ser publicat– com a contribució al centenari. La cloenda de la missiva té un to enyoradís i alhora oportú, que no ens estem d'amagar:

¹⁰ A Pere-Enric li plaïa recordar la custòdia fidelíssima de “l'arxiu de l'autor [el pare], mantingut i comboiat per la seua filla Sofia” (Barreda 2013: 7).

¹¹ “Opinió. Des de Benassal en l'Any Carles Salvador”. Fins ara no ens ha estat possible localitzar la font on degué ser publicat.

He llegit a *El Temps* la seva entrevista, i li'n vaig fer una fotocòpia al Dr. Bastardas.¹² Espero que el sopar d'avui siga tot un èxit (i l'Entrada de la Tea: els quintos hauran dit les loes incloses a *Les Festes de Benassal* en reconeixement al seu pare). Fins prompte.¹³

Decididament, a la mort de Sofia (esdevinguda el 1995), la funció que ella deixava vacant, de custòdia i vindicació del llegat salvadorià, era assumida per Pere-Enric amb plena competència i responsabilitat, tot mantenint-se fidel a la conducta de la seva veïna admirada, que ell recordava sol·lícit:

Fins poc abans d'emmalaltir havia recorregut una per una les principals biblioteques i hemeroteques de Castelló i de València portant endavant, a la seua avançada edat, una complexa recerca per completar, tant com fóra possible, la bibliografia del seu pare. (Barreda 2013d)

Sens dubte, el jove Pere-Enric veia en Sofia la primera salvadoriana incondicional i alhora ell es decidia a ser-ne un seguidor fidel. Trobem clarificadora, en aquest sentit, l'exhortació de Carles Salvador a la filla, que ella recollí en l'edició de *Parlem bé!*, i que a Pere-Enric li plaïa de reproduir, com a part del testament moral, de lleialtat al compromís amb la pròpia condició nacional, que rebia de Sofia: "El pecat més gran en la meua vida ha estat el meu vici pel valencià. Si el teu pare no ha sabut fer més, també has tingut el millor pare que haguesses pogut trobar." En definitiva, l'admiració per la filla de Carles Salvador que el professor Barreda va mantenir sempre el dugueren a ser un defensor irreductible de Sofia, a qui considerava una personalitat digna de rebre honors semblants als del pare, no solament en qualitat de transmissora del llegat salvadorià sinó fins i tot com a escriptora, una condició que de vegades Barreda defensava amb raons més emotives que no pas objectives. Recordem, en aquest sentit, que ell es mostrava partidari de completar la denominació de l'"Aula Museu Carles Salvador" mitjançant l'afegit "i Sofia."

Sigui com sigui, amb les condicions favorables que representaven, d'una banda el suport personal de Sofia i, d'una altra, la plena disponibilitat dels fons conservats de l'obra de Carles Salvador, el professor Barreda va traçar-se com a un dels objectius prioritaris, així que es disposava a iniciar la seva trajectòria intel·lectual, el de constituir-se en el successor de l'ampli programa de reconstrucció del llegat salvadorià que havia dut a terme Sofia. Més amunt, en referir-nos a l'obra *Carles Salvador: una vida en imatges*, hi avançàvem que una de les preocupacions de Sofia fou la de "deixar clara la biografia del seu pare", una tasca que orientava a través del guió corresponent que va redactar. En la mateixa direcció va publicar l'article "Carles Salvador i Gimeno: l'home i l'obra", que aparegué pòstum (Salvador i Monferrer 1994).

¹² Heus ací la segona ocasió en què Pere-Enric Barreda evoca el doctor Bastardas, una mostra inequívoca de la veneració que li professava.

¹³ Correspondència de Sofia Salvador i Pere-Enric Barreda. Arxiu de l'Aula Museu Carles Salvador, Benassal.

Al capdavant, la tasca impagable que en benefici de l'obra i de la memòria del pare s'havia imposat Sofia Salvador, a la seva mort, esdevinguda el 18 de gener de 1995, va passar a mans d'un altre benassalenc digne de memòria imperible, el professor Pere-Enric Barreda, el qual va ser fidel continuador del pla que ella havia traçat de catalogació, datació, implementació i fixació de la bibliografia salvadoriana; el tal pla el va dinamitzar i ampliar mitjançant la recerca, les reedicions i la publicació d'estudis i d'articles de divulgació, a més de promoure'n d'altres iniciatives, com ara l'impuls dels itineraris poètics. Finalment, com a garantia que aquesta dinàmica de conservació i projecció social del llegat salvadorià es consolidaria i encara es desenvoluparia, el professor Barreda va tenir una participació decisiva en la constitució de la Fundació Carles Salvador. Amb raó Carles Salvador Sales, el nét del nostre pedagog, poeta i fabrista incomparable, ha reconegut en el professor Pere-Enric Barreda "la seva tasca incansable de recerca, recopilació i divulgació de l'obra del mestre Carles Salvador" (Barreda 2013: 5).

4. LA FUNDACIÓ CARLES SALVADOR

Certament, amb la desaparició de Sofia els fons documentals i personals de Carles Salvador restaven orfes de la seva valedora principal, per bé que, tal com acabem d'indicar, un altre benassalenc, el professor Barreda, s'havia compromès amb ell mateix a continuar el pla protector del llegat salvadorià. Aleshores els hereus del mestre i poeta decidiren que calia garantir la cohesió del conjunt del valuós patrimoni salvadorià així com la seva permanència a Benassal, una decisió que menava a la creació d'una fundació. I fou en la gestió d'aquesta iniciativa que va tenir un protagonisme destacat Pere-Enric Barreda, un protagonisme compartit, val a dir-ho, amb la delegació de l'Institut d'Estudis Catalans, de Castelló de la Plana (Pitarch 2014).

Així doncs, en el camí de constituir l'entitat impulsora del llegat salvadorià, el 17 de febrer de 2001 era inaugurat, al noble edifici de l'antic hospital de la Mola, de Benassal, el Centre Cultural Carles Salvador, el qual allotjaria la Fundació Carles Salvador, constituïda el 23 de febrer de l'any següent. Notem que dos dels objectius centrals que aquesta té assignats són la permanència i custòdia del llegat salvadorià a Benassal i la recerca i promoció social de l'obra de Carles Salvador, pedagog, poeta i gramàtic. Finalment, el procés fundacional es clouria, el juny de 2008, amb la creació de l'Aula Museu Carles Salvador (integrada per l'arxiu, la biblioteca i altres béns del seu patrimoni), la qual era instal·lada i restava oberta al públic al mateix edifici de la Mola.

Convé de tenir present que el patronat de la Fundació havia nascut integrat per tres constituents (els hereus de Carles Salvador, l'Ajuntament de Benassal i l'Institut d'Estudis Catalans) més, a títol individual, el professor i cronista de la vila Pere-Enric Barreda, el qual, per cert, no deixava passar per alt

ocasió d'ostentar la seva condició de patró fundacional. En tot cas, no és agosarat afirmar que en bona mesura la dinàmica que ha generat la Fundació tot al llarg dels seus primers tretze anys de vida s'ha d'atribuir a la dedicació generosa i incomparable que hi ha prestat el nostre Pere-Enric Barreda. En efecte, a ell li devem bona part de les activitats que ha anat generant la Fundació, entre les quals cal esmentar les següents: l'establiment (mitjançant les plaques per diversos indrets de la vila i la publicació corresponent) de l'*Itinerari Informatiu "Carles Salvador a Benassal"* (Barreda 2005a); les visites guiades a través d'aquest itinerari i a l'Aula Museu Carles Salvador; el concurs literari i fotogràfic adreçat a l'ensenyament mitjà; la programació de conferències i d'altres actes culturals, especialment a l'estiu; l'establiment del tram circular Rivet – Benassal – Sant Pau d'Albocàsser, integrat dins el projecte de ruta de senderisme cultural "el Camí", etc. Ben mirat, Pere-Enric es mantenia receptiu a tota mena de propostes, de qualsevol gènere que fossin, que afavorissin la projecció social de la figura salvadoriana. Hi podem esmentar, a tall de mostra, el fet que des del primer moment va esperonar el Grup de Teatre L'Enfilat a plantejar-se l'opció d'escenificar el teatre salvadorià, històricament oblidat i, en aquesta direcció, l'any 2010 prestava la seva col·laboració amb L'Enfilat en una de les seves experiències suggeridores, el muntatge de microteatre *Carles Salvador. La força d'un idioma*.

Naturalment, tampoc no podem ignorar ací el reconeixement, l'any 2004, de Carles Salvador com a fill adoptiu de Benassal, a títol pòstum, en ocasió dels cinquanta anys del seu nomenament de cronista oficial de la vila,¹⁴ una distinció duta a terme per l'Ajuntament a iniciativa del professor Barreda, aleshores el cronista oficial. I a un altre nivell, cal esmentar la inauguració de la "Mostra bibliogràfica de Carles Salvador (1893-1959)", en commemoració del centenari de la primera publicació en català de Carles Salvador, a la revista *Foc i Flama*; l'exposició, comissionada pel professor Barreda, fou inaugurada, el 21 d'octubre de 1913, al CRAI de la Biblioteca de Lletres de la Universitat de Barcelona. Finalment, mereix una menció a banda el paper clau que va tenir el nostre professor en la digitalització del llegat literari de Carles Salvador, que ha dut a terme la Biblioteca de la Universitat Jaume I i que és accessible al seu Repositori (http://repositori.uji.es/xmlui/discover?query=Carles+Salvador&filtertype=author&filter_relational_operator>equals&filter=Salvador%2C+Carles).

Tot i això, l'apartat d'excel·lència que ocupa l'activitat que el doctor Barreda va desplegar al si de la Fundació Carles Salvador el constitueixen les publicacions, la direcció de les quals li havia estat encomanada pel patronat. A més de la col·lecció "Publicacions de la Fundació Carles Salvador", amb sis obres publicades, la Fundació ha editat la guia didàctica *Itinerari Carles Salvador*

¹⁴ Vegeu el díptic Homenatge a En Carles Salvador i Gimeno, commemoratiu del 50è aniversari del seu nomenament com a Cronista Oficial de la vila i amb motiu del seu reconeixement, a títol pòstum, com a Fill Adoptiu de Benassal. 1954-2004. Fundació Carles Salvador, 2004.

(de Montserrat Ferrer i Joan Peraire 2010) i l'*Itinerari Informatiu "Carles Salvador a Benassal"* (Barreda 2005_a), ha reeditat tres obres de Carles Salvador, *Cant i encant de Benassal*, *Petit Vocabulari de Benassal* i *Les festes de Benassal* (Barreda 2004, 2005_b i 2010, respectivament) i ha col·laborat en diverses publicacions alienes. Així mateix una altra publicació rellevant de la Fundació ha estat el documental en DVD *Carles Salvador. La llarga vida de les paraules*.

A més de la seva dedicació intensa a la investigació en l'obra salvadoriana i a l'impuls de les iniciatives que duia a terme la Fundació Carles Salvador, el professor Barreda va implicar-se en la tasca de projecció social d'aquestes activitats, al servei de la qual va posar l'eina eficaç dels seus blogs. El primer, sota la capçalera *Aspectes de Benassal*¹⁵, el va inaugurar el 30 de desembre de 1995 i l'havia mantingut fins al 2012 (<http://www.geocities.ws/benassal/benassal.htm>). El segon blog, *Coses del Maestrat, de Barcelona, de Roma..., de tot*, instal·lat a vilaweb (<http://blocs.mesvilaweb.cat/pereenric/>), el va deixar activat d'ençà del 18 d'octubre de 2013. Resulta il·lustrativa l'orientació que preveia per aquest segon blog, la qual deixava explícita a la seva primera entrada, l'octubre de 2013:

Igualment, em faré ressò de les nombroses activitats i publicacions de la Fundació Carles Salvador, que des de fa onze anys resisteix numantament des de la seu de Benassal. (moltes gràcies, Lydia, directora de l'Aula Museu)

Tot seguit presentem una mostra del seguiment de la trajectòria de la Fundació Carles Salvador que van fer aquests blogs. D'altra banda, notem que les entrades que inventariem han estat objecte de consulta el 14 de desembre de 2014:

- (2001): "L'Institut d'Estudis Catalans a Benassal" (<http://www.geocities.ws/benassal/iec.htm>), 3 de juliol. Sobre el començament del procés de la creació de la Fundació Carles Salvador.
- (2005): "Carles Salvador a Benassal" (<http://www.geocities.ws/benassal/benassal.htm>), 14 de desembre.
- (2005): "Sofia Salvador i Monferrer (1925-1995), valenciana il·lustre. En el cinquantenari de la publicació de *Jardinet*" (<http://www.geocities.ws/benassal/sofia.htm>), 14 de desembre.
- (2007): "75 aniversari de les Normes de Castelló (1932-2007) – 21 de desembre" (<http://www.geocities.ws/benassal/bloc03.htm>), 24 de desembre.
- (2013): "Presentació" (<http://blocs.mesvilaweb.cat/pereenric/?p=252904>), 18 d'octubre.
- (2013): "Mostra bibliogràfica de Carles Salvador (1893-19559)" (<http://blocs.mesvilaweb.cat/pereenric/?p=252907>), 18 d'octubre.

¹⁵ El blog tenia el subtítol següent: *Primera pàgina web de Benassal, la Setena de Culla i l'Alt Maestrat*. Vegeu P.E. Barreda, "'Aspectes de Benassal', pàgina pionera a Internet", en Barreda (1988-1999: v. III: 261-268).

- (2013): "Sofia Salvador i Monferrer (Benassal, 22 de juny de 1925-18 de gener de 1995)" (<http://blocs.mesvilaweb.cat/pereenric/?p=253059>), 21 d'octubre.
- (2013): "Un altre article i un poema de Carles Salvador dedicats a Vilafranca dels Ports" (<http://blocs.mesvilaweb.cat/pereenric/?p=253419>), 27 d'octubre.
- (2013): "Dedicat a Carles Salvador el recorregut de 'El Camí' entre Benassal i Sant Pau d'Albocàsser" (<http://blocs.mesvilaweb.cat/pereenric/?paged=5>), 31 d'octubre.
- (2013), "Sofia Salvador, amb les escriptores valencianes de postguerra, objecte d'una tesi doctoral" (<http://blocs.mesvilaweb.cat/pereenric/?paged=4>), 11 de novembre. Nota de premsa referent a la lectura de la tesi doctoral de Maria Lacueva sobre les escriptores valencianes de postguerra. De fet és la recuperació de l'entrada (2005): "Sofia Salvador i Monferrer (1925-1995), valenciana il·lustre. En el cinquantenari de la publicació de *Jardinet*" (<http://www.geocities.ws/benassal/sofia.htm>).
- (2013): "'Carles Salvador (Elogi a un xiprer)', documental de 1979, reeditat per Editorial Denes (2010)" (<http://blocs.mesvilaweb.cat/pereenric/?paged=3>), 16 de novembre.
- (2013): "Carles Salvador representat i recitat pel "Grup de Teatre L'Enfilat" (2006-2013)" (<http://blocs.mesvilaweb.cat/pereenric/?paged=3>), 18 de novembre. És una breu història del grup, que va començar l'any 2005, precisament amb la representació de *L'Amor, camí del cel*, comèdia lítica escrita per Carles Salvador el 1925.
- (2013): "L'exposició 'Ensenyar valencià en temps difícils', de Benassal a Barcelona, Bell-lloc i Alacant" (<http://blocs.mesvilaweb.cat/pereenric/?paged=3>), 20 de novembre.
- (2013): "Carles Salvador i el 81 aniversari de les Normes de Castelló (1932-2013)" (<http://blocs.mesvilaweb.cat/pereenric/?paged=3>), 21 de novembre.
- (2013): "Demà 23 de novembre, lliurament del fons Enric Matalí a la Fundació Carles Salvador de Benassal (Alt Maestrat)" (<http://blocs.mesvilaweb.cat/pereenric/?paged=3>), 22 de novembre.
- (2013): "A espatles de gegants (Benassal, 23 de novembre de 2013)", (<http://blocs.mesvilaweb.cat/pereenric/?p=255009>), 24 de novembre. Evocació emotiva de l'acte de lliurament del llegat d'Enric Matalí i Timoneda a la Fundació Carles Salvador.
- (2013): "Àngela Buj (2009), *Notes lexicogràfiques sobre el 'Petit vocabulari de Benassal' de Carles Salvador...*" (<http://blocs.mesvilaweb.cat/pereenric/?p=255224>), 27 de novembre.

- (2013): "“Escriure per al calaix I: nova datació de la poesia de Carles Salvador (1911)” (<http://blocs.mesvilaweb.cat/pereenric/?paged=2>), 30 de novembre.
- (2013): "“Escriure per al calaix II: nova datació del teatre i prosa de Carles Salvador (1911)” (<http://blocs.mesvilaweb.cat/pereenric/?paged=1>), 8 de desembre.
- (2013): "*Carles Salvador: mestre de Benassal (1916-1934)*, nou llibre de la Fundació Carles Salvador" (<http://blocs.mesvilaweb.cat/pereenric/?paged=1>), 26 de desembre. Ressenya del llibre i transcripció de la "Introducció" (ací reproduïda sota el títol de "Presentació".)

5. PER CONCLOURE

Definitivament, la personalitat de Carles Salvador –segurament, a partir de la doble condició de benassalenc d'adopció i de fabrista– va seduir Pere-Enric Barreda de tal manera que va marcar-ne la biografia. Sens dubte es manifesta influent tot al llarg de la carrera intel·lectual del professor Barreda, a partir del primer text publicat que li coneixem, als divuit anys, fins als seus darrers dies. De fet, la mort el va sorprendre amb els materials a punt de ser lliurats a la impremta per a l'edició del poemari salvadorià *Veles i gavines*, que la Fundació Carles Salvador té previst de publicar.

Un factor bàsic en l'afecció salvadoriana que va experimentar Barreda fou Sofia Salvador, la custòdia zelosa del llegat del seu pare i la defensora implacable de la seva memòria, la qual va prestar les màximes facilitats a l'investigador benassalenc per accedir als fons documentals que ella mirava de catalogar amb diligència, una tasca el testimoni de la qual va passar, a la seva mort, al que havia estat el seu confident, Pere-Enric Barreda.

Sens dubte, un dels objectius centrals en la trajectòria intel·lectual d'aquest cal situar-lo en la recerca, datació, catalogació i edició de l'obra salvadoriana i, de manera subsidiària, en la projecció social de la vida i la biografia salvadorianes. Val a dir que en aquesta trajectòria hi podem establir tres fites significatives, representades per la celebració del centenari de Carles Salvador (1993), la mort de Sofia Salvador (1995) i la constitució de la Fundació Carles Salvador (2002), l'entitat que constituí la plataforma impulsora per excel·lència per a la projecció social de l'obra salvadoriana, un horitzó al servei del qual l'incombustible professor Barreda va posar el seu activisme generós. Com a mostra de la seva dedicació a l'estudi de la personalitat de Carles Salvador, el nostre article conté també el primer intent d'establir la bibliografia de temàtica salvadoriana produïda pel malaguanyat professor.

No és agosarat d'afirmar que el seu interès per la vida i l'obra del mestre de Benassal havia assolit el màxim nivell fins al punt de constituir un dels objectius clarament prioritaris en les seves ocupacions d'ordre acadèmic,

investigador i promotor de la cultura. A més del volum de títols que van veure la llum el seu darrer any de vida, recordem que moria amb l'edició gairebé a les mans de *Veles i vent*, alhora que també tenia preparat per a la impremta el segon volum de *Carles Salvador, mestre de Benassal*. La publicació de l'epistolari salvadorià, posem per cas, així com la reedició crítica de *La vida nova*, l'assaig d'autobiografia del mestre, formaven part dels projectes que el doctor Barreda considerava d'execució més o menys pròxima.

Ben mirat, l'obra i la biografia de Carles Salvador van esdevenir l'alfa i l'òmega de la trajectòria intel·lectual del professor Pere-Enric Barreda.

BIBLIOGRAFIA

- BARREDA, P.E. (1981), "Homenatge a Benassal, amb motiu del 750 aniversari de la seua reconquesta", a *Mediterráneo*, 23 de desembre, p.8, reproduït a *Diaria de Valencia*, 28 de desembre.
- BARREDA, P.E. (1988-1999), *Benassal: recull bibliogràfic de textos*, Benassal, Ajuntament de Benassal, 1988, vols. 1 i 2; 1999, vols. 3 i 4, més 2a ed. dels vols. 1 i 2.
- BARREDA, P.E. (1989), "La castellanització burocràtica a Benassal (s. XVIII)", en A. Ferrando (ed.), *Segon Congrés Internacional de la llengua catalana. VIII. Àrea 7. Història de la llengua*, València, Institut de Filologia Valenciana, pp. 247-257.
- BARREDA, P.E. (1993), "Carles Salvador i els clàssics. Unes notes", en *Anuari de Filologia*, vol. XVI, Secció D, núm. 4, pp. 17-27.
- BARREDA, P.E. (ed.) (2004), *Carles Salvador. Cant i encant de Benassal. Estampes vilatanes*, Benassal, Fundació Carles Salvador, 2a ed.
- BARREDA, P.E. (2005a), *Itinerari Informatiu "Carles Salvador a Benassal"*, Benassal, Fundació Carles Salvador.
- BARREDA, P.E. (ed.) (2005b), *Carles Salvador. Petit Vocabulari de Benassal (Maestrat)*, Benassal, Fundació Carles Salvador.
- BARREDA, P.E. (2006), "Aproximació a la vida i obra de Sofia Salvador i Monferrer (1925-1995)", *Beceroles* 2, p. 103-112. [Consulta: 15 maig 2015]. Disponible a: <<http://www.raco.cat/index.php/Beceroles/article/view/40300/171430>>.
- BARREDA, P.E. (2007), "75 anys de les Normes de Castelló", en *Aigua clara*, núm. 11 (Nadal), p. 22.
- BARREDA, P.E. (2009a), *Carles Salvador: una vida en imatges*, Benassal, Fundació Carles Salvador; 2a ed., Benassal, Fundació Carles Salvador/Institut d'Estudis Catalans, 2012.
- BARREDA, P.E. (2009b), "Pròleg", en Àngela Buj Alfara, *Notes lexicogràfiques sobre el 'Petit vocabulari de Benassal' de Carles Salvador i Gimeno*, Benassal, Fundació Carles Salvador.
- BARREDA, P.E. (ed.) (2010), *Carles Salvador. Les festes de Benassal*, Fundació Carles Salvador, 3a ed.
- BARREDA, P.E. (2013a), "Escriure per al calaix: nova datació d'obres de Carles Salvador", en *III Congrés de Cultura i Territori a les comarques de la diòcesi de Tortosa* (Vinaròs, 23 a 25 de novembre de 2011), Benicarló, Onada Edicions, p. 83-93.
- BARREDA, P.E. (2013b), "Noves dades sobre la biografia i obra de Carles Salvador", en *Anuari de Filologia. Literatures Contemporànies*, vol. 3, p. 55-74.

- BARREDA, P.E. (2013c), *Carles Salvador, mestre de Benassal (1916-1934). I Antologia de textos, Benassal, Fundació Carles Salvador*.
- BARREDA, P.E. (2013a), "Sofia Salvador i Monferrer (Benassal, 22 de juny de 1925-18 de gener de 1995)". [Consulta: 8 de desembre de 2014]. Disponible a: <<http://blocs.mesvilaweb.cat/pereenric/?p=253059>> 21 d'octubre
- BARREDA, P.E. (2013e), "Sofia Salvador i Monferrer", *Memòriavalencianista.cat* [Consulta: 14 de desembre de 2014]. Disponible a: <http://memoriavalencianista.cat/plana.php?veure=bio&cmb_alf=458&lletra=S>.
- BARREDA, P.E. (s. d.), "Carles Salvador. Benassal". A: *Rutes literàries*. [Consulta: 14 de desembre de 2014]. Disponible a: <<http://www.espaisescrits.cat/home.php?op=43&module=rutes&idru=8>>.
- PITARCH, V. (2001), "Benassal-Carles Salvador. Un binomi clau al segle XX valencià", en *Homenatge als nostres pobles i a la seua gent*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, p. 89-114.
- PITARCH, V. (2014), "La Fundació Carles Salvador, de Benassal", en *Caràcters*, núm. 66, p. 36.
- PITARCH, V. (2015), "Pere-Enric Barreda i Edo (Benassal, 1964-Barcelona, 2014)", en *Estudis Romànics* [Institut d'Estudis Catalans], vol. 37, p. 717-719.
- SALVADOR I MONFERRER, S. (1994), "Carles Salvador i Gimeno: l'home i l'obra", *Caplletra*, núm. 16, p. 249-259.
- SIMBOR, V. (1983), *Carles Salvador i Gimeno: una obra decisiva*, València, Diputació Provincial de València.